

Martinek, Libor

Monografie k poetice fikčních světů

Slavica litteraria. 2009, vol. 12, iss. 2, pp. 166-167

ISSN 1212-1509 (print); ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/103420>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

aj.), Ďurišin je začleněn do kapitoly o srovnávací typologii, je tu speciální kapitola o komparativní genologii se značnými mezerami v bibliografii (chybí tu základací polská genologie), hodně místa se věnuje komparativní intertextualitě, interdisciplinaritě a kulturologii, nic tu není o areálových studiích, mnoho naopak o literární etnoimagogii pro Ukrajinu v recepci Západu a Východu, jak autor nazývá jednu z podkapitol, jistě důležité. Knihu doplňuje nejen jmenný rejstřík, ale i malý terminologický slovníček. Celkově jde asi o nejpropracovanější současnou ukrajinskou publikaci o literární komparatistice, knihu s dostatečným vědomostním potenciálem a ukrajinský specifíkem v té míře, v jaké je to ještě pro teoretickou práci únosné.

Dnešní tíhnutí ukrajinské literární vědy ke komparatistice je chvályhodné. Ono programové uvádění ukrajinik do širších souvislostí, zejména směrem k Západu, akcentace směrů, jež jsou typické pro Západ a střední Evropu, jsou charakteristické: jen aby se s vaničkou nevytilo i dítě, tedy tradiční zkoumání ukrajinské pozice na východě Evropy mezi východními a západními Slovany: člověk někam ideově a esteticky tíhne, ale nemůže pomíjet kategorií prostoru, jež ani dnes – v době zmenšujícího se světa, nepřestává být důležitá.

Ivo Pospíšil

MONOGRAFIE K POETICE FIKČNÍCH SVĚTŮ

Jana Waldnerová: *De/konstrukce fikčních světů*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre – Filozofická fakulta, 2008. 178 s.

Monografie nitranské slovakistiky a anglistky *De/konstrukce fikčních svetov* vznikla jako vědecký výstup grantové úlohy VEGA 1/4738/07 Literárna fikcia a jej podoby (Poetika fikčných svetov). Jde o výsledek několikaletého studia a srovnávání literárně-filozofických teorií a zároveň jejich aplikování na konkrétní literární díla. Je rovněž hodno zaznamenání, že recenzenty této knižní publikace byli prof. PhDr. Tibor Žilka, DrSc., a prof. PhDr. Ivo Pospíšil, DrSc., a také to, že ačkoli jde o odbornou publikaci typu vysokoškolské příručky, byly do ní začleněny postmoderně laděné kresby Tomáše Krečméryho.

J. Waldnerová se nepochybně seznámila s pracemi českých odborníků o problematice fikčních a možných světů (B. Doležela, jenž ovšem působí dlouhodobě v Kanadě, a jeho žáka, popularizátora a „dvorního“ překladatele B. Fořta), ale i s teoretickými pracemi B. McHala, G. Genetta, B. Hrushovského, W. Ashlinea ad. Objevování nových metodologických přístupů znamenalo pozorné čtení, analýzu, srovnávání zvláštností vytipovaných studií s ohledem na strukturalistické a poststrukturalistické literární teorie. Výběr konkrétních analyzovaných beletristických děl z hlediska teorie fikčních světů reprezentuje anglo-americkou románovou tvorbu (až na jednu výjimku a tou je román I. Calvina ve slovenském překladu *Ked' cestujúci jednej zimnej noci*) a vyplynul z dosa- vadního autorčina působení jako vyučující anglického jazyka a literatury.

V první kapitole svého souboru studií Waldnerová usilovala o vysvětlení pojmů fikční svět, možný svět, ne/možný svět a jejich vzájemných vztahů. Podrobněji se zabývá problémem tvorby, struktury a sémantiky ne/možných světů a jejich opozice vůči světům možným

a světu aktuálnímu s ohledem na jeho logiku a její narušování. Další zásadou výběru textů byl předpoklad typologické shody fikčního světa románu s některou kategorií ne/možného světa podle charakteristiky B. McHalea a W. Ashlinea. Ashlineovo názvosloví autorka přejala ve formě překladu až na určité výjimky (např. složité víceslovné konstrukce jako *multiple world cast of characters*), ve dvou případech přistoupila k nahrazení původního termínu pojmem vhodnějším z hlediska výstižnosti a jazyka své práce.

Celek práce J. Waldnerové ukazuje, že prioritou výběru beletristických prací nebyla jen jejich provenience, ale snaha o analýzu značně netypických fikčních světů těchto děl. (Waldnerová však nehovoří o analýze, ale o dekonstrukci, kterou vnímá jako akt předcházející rekonstrukci, kdy je analýza textu jenom prostředkem dekonstrukce.) K představení ne/možných fikčních světů autorce nejlépe vyhovovaly romány *Plochozemě* T. Pratchetta, *Vinelad* T. Pynchona pro kvadraturu kruhu, povídka W. Allena *Postava Kugelmasse* z hlediska světů čínské krabičky, *Přímý přenos z Golgoty* G. Vidala pro vymazaný svět a nadčasový panteon, *Když jedné zimní noci cestující* (Se una notte d'inverno un viaggiatore) kvůli labyrintu možností. Poslední analyzovaný román – Fowlesův *Mág* – byl zvolen z důvodu jakési opozice k ostatním, důležité pro srovnání; podle Waldnerové je příkladem možného světa se znaky na hranici postmoderny a moderny.

Kromě výzkumu fikčních a ne/možných světů zmíněných románů a jejich typologického zařazení se Waldnerová pokusila o vyřešení dalších problémů. Například v kapitole věnované Pratchetovi se pokusila nejen o prezentaci žánru fantasy a jeho kategorií, ale také o zařazení románů *Plochozemě* v rámci tohoto žánru. Další otázkou, která se objevila během analytické práce, bylo vymezení termínu mezisvětová totožnost. Přestože existuje víc názorů na tento druh postav, Waldnerové se jako nejvýstižnější jevila koncepce McHalea, kterou pak uplatnila v několika kapitolách s názvy *Cestující paní Bovaryová*, *Soap opera podla Vidala* a *Evanjelium alebo groteska*. Ve všech případech šlo o postavy přecházející buď z aktuálního světa do fikčního, nebo z fikce do fikce prostřednictvím metaplepse (termín G. Genetta).

V neposlední řadě se Waldnerová zabývala intertextualitou jako častým znakem postmoderních románů, jejíž prvky se proto vyskytují ve větším množství analyzovaných fikcí. Intertextualita se – jak je ukázáno na Pratchettových a Vidalových dílech – podílí na deformacích, které z těchto románů činí grotesku i s pomocí parodie nebo pastiše. Nitranská badatelka dokonce navrhuje nový žánrový pojem „intertextuální fantasy“, ale ten se mi nezdá vhodný, jelikož intertextualita je pojem vzniklý na půdě literární komunikace a výrazné mezitextové navazování nemusí nutně vytvářet nový žánrový typ. U Calvinova románu si Waldnerová povšimla, že postavy jsou zredukovány jakoby na Proppovy funkce (chybí jim jakákoli psychologická hloubka). Do protikladu k němu staví Fowlesův román *Mág*, který podle jejího názoru mapuje proměnu postavy od citové otupělosti k emočnímu probuzení.

Kniha by si snad zasloužila o něco pečlivější redakci, například „silný genius loci místa“ (s. 160) je redundantní slovní spojení, neboť *genius loci* znamená duch místa (čili „silný duch místa“?).

Soubor studií J. Waldnerové je napsán se solidní obeznámeností (v Česku i na Slovensku) s poměrně novými metodologickými přístupy teorie možných a fikčních světů a vcelku vhodně doplňuje například Doleželův soubor *Studii z české literatury a poetiky* (Praha, Torst, 2008) o analýze významných postmoderních děl anglo-americké produkce.

Libor Martinek